

A SZINPAD MŰVÉSZETE.

IRTA: MÁRKUS LÁSZLÓ.

HA EGY IDEGEN a budapesti színházakon át próbálná megismerni a mi kultúránkat, majdnem biztosan arra a meggyőződésre jutna, hogy itt a lovagias magyarok honában lehetnek jó színészek, jó írók és derék muzsikások, de képzőművészetről, különösen festőművészetről szó sem lehet. Mert egész Európában legitím művészetté lett már a színpad művészete, kifejlett, külön való, nagyterjedelmű művészetté, amely kifejező eszközeiben legközelebbi rokon a festőművészettel, s joggal gondolhat arra mindenki, hogy ahol piktúra van s ahol színházak vannak, ott e két energiának szükségképen egyesülnie kellett volna a színpad művészetében. Természetesen nemcsak az úgynevezett díszletekről van szó, ámbar a színpadi képnek konstruktív alapja maga a díszlet, hanem szó van a kosztümökről, a mozdulatokról, a csoportok megkomponálásáról, szóval mindarról, ami a színész legsajátosabb felfogásán, egyéni apperpcióján kívül a színpadon életre elevenedik. Azok az emberi lelkek, akiket az író elképzelt s akiket eleven emberekké valósít a színész, azok az emberi lelkek, akiket az író millió működő motívumból megkonstruál s akikhez a színész hozzáformálja a saját lelkét, ezek a drámai emberek érzéseiket, gondolataikat, az események hatása alatt fellobbanó indulataikat szóval, arcjátékkal és gesztussal fejezik ki, tehát hallható és látható eszközökkel s így már itt, a színész egyéni munkájánál tekintetbe kell venni azt az imperatívumot, hogy az egyéni kifejezés látható formái művészi egységbe olvadjanak az általános színháti színpadi kép formáival.

De egy dráma belső élete, a dráma szavai mögött hömpölygő egyetemes élet, a dráma eseményeiből megnyíló nagy perspektívák, mindaz a hatalmas „Unterströmung“, ami nem látható, nem hallható, csupán érezhető, az a nagyszerű líra, amely minden néző saját külön lírájaképpen rezonál a publikum lelkében; mindez a sok lemérhetetlen, de fontos

kvalitás a jelenetek kísérő hangulata, az irodalmi alkotás sajátos stílusa, minden, amit már az egyes színész nem képes kifejezni, mindez csak akkor válik a színpadon felfogható valósággá, ha segítségül vesszük a szavakban kifejezhetetlen lelki dispozíciók művészetét, a festőművészetet.

Ahogy az egész színpad színben és vonalban meg van komponálva, ahogy a színek, a vonalak és a világítások egymást fokozzák, kiegészítik és letompítják, ahogy a megmozduló figurák színfoltjai mindig benne maradnak az állandó környezet ensemblejében, ahogy a mozgások vonalai belekapcsolódnak a díszlet állandó vonalaiba, szóval maga a látható színpadi kép természetesen hangulatokat ébreszt a nézőben s ezek a hangulatok a dráma érvényesüléséhez éppen olyan fontosak, mint a színész egyéni munkája. Ma már nemcsak a színészek egységes stílus összejátszását nevezik ensemble-nak, hanem azt az összehangzást, ami a látható és hallható színpadi momentumok, a díszlet, a mozgás, a színészi beszéd és a színészi gesztus, a világítás és sok esetben a zene között létrejön s ennek az ensemble-nak a megteremtése egy új művészet feladata lett: a rendező művészeté, amely így módon majdnem felében festőművészet.

Mármint ha felismertük a színpadi művészet értékét, igazán csodálni való, hogy kitűnő festőinket még nem izgatták ezek az érdekes feladatok, illetve illetékes művészi fórumaink még nem vették szerető és ápoló gondjaikba ezt a művészetet. Különösen az Iparművészeti Társaság volna hivatott arra, hogy impulzussal szolgáljon és felköltse az érdeklődést, ami — nagyrészt — teljesen művészet nélkül való színpadjaink iránt s egyúttal, illetve elsősorban beható vizsgálatot végezzen arra nézve, hogy eddig mennyi értéket produkált nálunk ez a művészet, hogy felfedezze és összegyűjtse ezeket az értékeket, rámutasson a bajokra, szóval, hogy a legitím művészetek közé fölvegye a színpadi pikturát, ahogy föl-

vette és életrehozta a bútorművességet, az üveg-festést, a fémmunkát, a szövést és a többi elfajult és gyáriparrá devalválódott értékű művészeteket.

Azt hiszem, egy színházművészeti kiállítás nagyszerű hatású volna, nemcsak azáltal, hogy konstatálhatnánk a mai állapotot és buzdítást kapnánk az elmaradottságok utánpótlására, hanem azáltal is, hogy színházaink igazgatói sok mindenre rájönnének, amire a mostani kényelmes állapotban ritkábban gondolnak és a publikum föltétlenül gazdagodó kultúrájának nyomása alatt művészeinket még inkább igyekeznének belevonni a színpadi munkába, amint ezt egyszer-másszor már meg is próbálták.

Tulajdonképpen már vannak is kitűnő specialistáink s bizonyos, hogy egynémely festőnk szívesen foglalkoznék ezzel a dologgal. Meg vagyok győződve róla, hogy egyrészt kész színpadok fotográfiáiból, modelljeiből, valamint kartonokból, vázlatokból, kosztümképekből és jelenetek fotográfiáiból már most kiváló magyar anyagot lehetne összegyűjteni. Ké-
m é n d y mester csinált már egy pár igen szép színpadot az operának, felbukkant már művészi szándék a Vígsház és a Magyar színház színpadjain, Márkus Géza gyönyörű díszleteket tervezett a régi Népszínháznak, ő és Faragó Géza artisztikus kosztümöket rajzoltak a Király-színháznak, tudok továbbá Rippl-Rónai színpadi gondolatairól s arról, hogy még egy pár művésznök nagy érdeklődéssel és kedvvel menne neki ennek az új területnek. A fentebbiekből látható, hogy direktoraink

részén is megvan a jó szándék, a művészekben is van érdeklődés s most már csak kezdő és közvetítő fórumra volna szükség, ennek pedig legalkalmasabb az Iparművészeti Társulat.

Ha idejében felkérnénk a színházakat, a díszletfestő műtermeket, a festő- és építőművészeket s az iparművészeti tervezőket, bizonyára sok és érdekes modellt, fotográfiát, kartont és vázlatot lehetne összehozni kész és készülő dolgokról s ha egy kis fáradságtól nem félünk, a német színpadokról is szép anyagot lehetne összegyűjteni. Úgy képzelem, hogy kicsi kis színpad is lehetne ezen a kiállításon, amelyet más és más művészeink bedekorálnának s ezen a színpadon finom kis marionett-előadásokat lehetne tartani, amivel egyrészt a nagy színpadok számára hasznosítható tapasztalatokhoz jutnánk, másrészt ideplántálnánk egy kedves, intim művészetet, amely egyedül alkalmas egy pár modern rendszerű színpad megelevenítésére. Maeterlinckre, Schnitzlerre, Strindbergre gondolok, azokra a finom és testetlen szimbólumokra, amelyek nem bírják meg a nagy színpad és az élő színész eltitkolhatóan materialitását s íme megtörténnék az, hogy az irodalomnak is kitűnő szolgáltatásokat tudna tenni a mi társulatunk, eltekintve attól a szolgálattól, amit a színpadi művészet fölélesztésével s így annak a lehetőségnek a megteremtésével tenne, hogy a színpadi irodalomban rejtett értékek mind teljes szépségükben érvényesülhetnének. Egy ilyen kiállítás sokkal többet jelentene a magyar kultúrában, semmint első pillanatra gondolnánk.

A leggyakrabban előforduló formák egyszersmind a legtermészetesebbek is.

A restaurálásra ne is beszéljünk. Egy épület mintáját elkészíthetitek, akár egy holttestét... De az életet, mely az egészet eltölti, a lélek, mely a munkás kezén és szemén keresztül szállt belé, soha fel nem támasztható többé... Más idők más korszellemet követelnek, s akkor új épületet kapunk; de a megholt munkás szelleme nem mozgathat más új gondolatokat és kezeket... Gondozzátok műemlékeiteket, s ekkor nem kell őket lemásolnotok.

Ne azokat a tárgyakat díszítsük, amelyeket a mindennapi munkásélet elkoptat. Ott díszítsünk, ahol pihenhetünk; ahol lehetetlen, avagy tilos a pihenés, onnan a szépséget is száműzhetjük. A díszítést époly kevéssé lehet az üzlettel összekötni, mint a játékot a komoly hivatással.

A mű befejezettsége a benyomás teljes visszaadása; a teljes befejezettség pedig a mélyen átértett benyomás kifejezése. Ezt durva, erőteljes kezeléssel sokkal gyakrabban érhetjük el, mintsem lágy, erőtlén munkával.

RUSKIN.